

מושב הר־טוב במצור

ודרש ראשית כל עבודת ביצורים. כמי שהיה תותחן בצבא הבריטי סלד מפני עמדות גבוהות ודרש להפור מיד על יד כל עמדה שוחות ותעלות קשר. המטה חפר „בונקר“ — הראשון שראו מגיני הר־טוב מימיהם.

ההפירה בקלעי יתדה אינה קלה; ביחוד קשה היתה לבני השפלה. שראו עצמם מקופחים מאחר ש„הובטח“ להם לחזור למקומותיהם לאחר זמן קצר. טרם הסתגלו או עדיין למושג של חייל ישראלי ב־צבא לוחם, והיו מבטיחים הבטחות אשר המציאות אח־כ־הפריכה כל סכוי למלאותן. והגיעו הדברים עד לידי שביתת־רעב פעם, ולידי בטלת־מרי בפעם אחרת.

אותו הווי העוזר לשאת בקשיי המלחמה, אותה אמונת איש ברעהו ואמונת הכל במפקד, אותה הרגשה שבבוא שעת מבחן תגבר עקשנות אדוקה על הכל — כל אלה חסרו עד לאימה. ולכן קטן היה כוח ההגנה של הר־טוב אף יותר ממספר כל־הנשק המועט, והתחמושת הדלה.

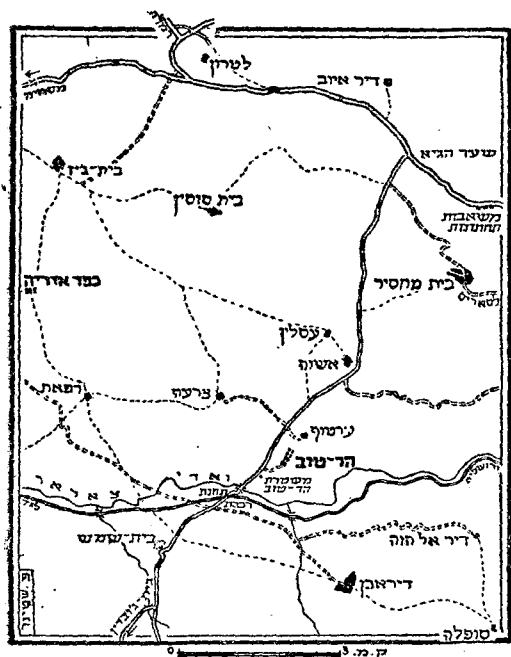
היה משהו סתום בהייתה של הר־טוב הנצורה. ההיתה זו עמדה קדומנית או אזור מוגן עצמאי? כעמדה קדומנית לא לבד שהיתה המושבה מרוחקת מדי מהקו העיקרי אלא שהיתה מאוכלסת נשים ואף חוקנים אשר לא פונו מבעוד מועד. ואם היה זה אזור מוגן, המושתת על הגנה תקיפה ועקשנית, כיצד זה הוקצו למקום כה מעט אנשים, ונשק כל כך דל? האוכלוסיה האזרחית הייבה הגנה תכליתית, הגנה לשם החוקה, בכל מחיר. אך החזקה לשמה אינה מוצדקת; היתה זו נקודה בעלת חשיבות, אלא שחשיבותה לא נבעה מעצם קיומה כי אם בפעיל־תה באיזור המצאה: בהסדרות שתצאנה ממנה ובי

שתי מחלקות חי״ש היו בהר־טוב — אחת מחורלון ואחת מתל־אביב. שתיהן השתייכו לגדודי „גב־עתי“ והן נשלחו בשעתו לירושלים. היתה במקום גם כחת „חי״ש מקומי“, המרכבת מבני המושבה הצעירים. אל אלה נוספו שבעה ממלוי שיירה שנכ־שלה ונערה אחת — קצינת סעד שיצאה בשיירה להביא כסף לבחורים.

כל הכוח הזה, מלבד פליטי השיירה, היה מחולק בשני „קטעים“ שמנו יחד 7 עמדות. העמדות נקב־עו, לפי מיטב ה„הפישה הצבאית“ של הימים ההם, בבתים גדולים ובולטים לעין שבוצרו בשקי־חול וקורות־עץ כפולות ממולאות חצץ. בתים אלה שמשו גם לשכון אנשי העמדות. קשר טלפוני חבר את כל העמדות עם מטה ששכן במרכז המושבה, בבית גדול וגבוה שכל בר־בירב הכיר בו בית־מטה. רוב העמדות היו מצוידות בזרקורים שהאירו בלילה את הגדר המקיפה את המושבה ואף משהו מעבר לה. הנשק היה דל. רובים מכל המינים: גרמניים, איטלקיים, ואנגליים; שלושה מקלעי ברן, שאליהם נתוסף רביעי — של פליטי השיירה; מכונת־ירייה „שחורה“¹ וקנה של צלחה אלא ל„בורדת“; שתי מרגמות²; כעשרה סטנים ומספר אקדחים. התחמושת היתה מועטת ביותר, ולפי ההערכה, מספקת לקרב של חצי יום בלבד.

„צבר“ אחד שהיה פעיל ביותר ו„אבינועם“ — שהיה משותק לחלוטין, היו אמצעי הקשר עם ירושלים. מכשיר אלוהוט מתטלטל, שנשאר מהשיירה, שימש לקשר עם המטוס, ולהאזנה למתרחש בסביבה. המפקד החדש, שהגיע בשיירה האחרונה על מנת לקבל את הפקד במושבה, הציג עצמו בפני מגיני המקום כ„בעל סמכות“ יוצאת מגדר הרגיל,

(1) מכונת יריה מסוג „שוארצלוזה“.

הר־טוב וסביבתה

שת. לכל מקלע היו כ־600 כדור לפעולה; כמספר הזה היה במחסן התחמושת. עקב היריות לשם גרוש הבתאים בוזבו כ־100 כדורי מקלע — כמות מבר טלת אך אחוז גבוה מדי. „אצלנו יקרים יותר כדור רי מקלע מאשר חיי אדם אצלם” אמרו הבחורים. מתקני המפעל נעלמו והלכו יום־יום. מעין הרגשת רוחה גרמה העובדה שגם מתקני תחנת הרכבת פור־קו נשדדו; תחנת הרכבת היתה רכוש ממשלתי והוא נשדד למול עיני השוטרים שבמשטרה. היה זה; אם כן שוד פשוט, שוד ולא פוליטיקה, שוד לשמה, שיתכן ולא היה בו עלבון למגיני הר־טוב. דוקא.

היה הכרח לשמור על הכבוד, כי הכבוד מוסיף בטחון. לא במהרה יותקף ישוב המכובד על הסביר בה. וישוב המכבד את עצמו, קל לו יותר לשאת בפגעי המצור. כבוד מגיני הר־טוב חולל פעמיים: מול עיניהם הוכרעו 11 בחורי השיירה, ומתחת לאפם נשדד מפעל „שמשון” באין מפריע. — ומת אם תותקף המושבה עצמה? יתכן ואף תוכרע באפס־יד. ובה רכוש לרוב ונערות יושבות בעמדות.

בליל ה־22/3 תקפו הערבים את המושבה. מאות רובים פתחו באש מכל עבר. — „ובכן זהו זה!” האוכלוסיה האזרחית החלה להתרכז בבנין המטח.

חסימת דרכים ומארכים; ואלו כל פעילות כזאת לא היתה אפשרית. הציוד לא היה מתאים לצורך זה ומספר האנשים היה דל ביותר. שבעים חיילים הנם כוח רב שעה שהם מרוכזים באזור המוגן ע”י יחידה אחת, ופנויים הם לגיחות והטרדות. אך האזור המוגן של הר־טוב לא סיפק את הופשי העמדות כמקובל במקרים דומים. בשום פנים ואופן אין לתאר אזור מוגן, מבודד ומרוחק מכל בסיס אחר, המשמש בסיס לפעולה תוקפנית בשטח עוין המאוכלס בצפיפות רבה, כאשר חלוקת הכוח הלוחם היא 35 חייל תופשי עמדות ר־35 — הפרושים ב־לילות וחוסמים דרכי התחבורה. גם אין לדרוש זאת ממפקד האזור אלא אם כן הדבר מהווה חלק מתוך פעולה מקיפה יותר המחייבת סכון מוחלט של הכוח הפועל והאוכלוסיה האזרחית כאחת.

עם זאת, הישיבה בעמדות והידיעה כי יש לה־מנע ככל האפשר מהתנגשות באויב אשר תוקפנותו גוברת מדי יום ביומו, לא נשארה בתחום ההכרה כמסקנה הגיונית. היתה מתגנבת חוזלת אל הלב ויוצרת בו פחד וחרדה והרגשת נחיתות וחוסר רצון לפעול וללחום. ורצון להמנע מקרב ומסכנה, ולהס־תלק מהמקום ולחזור למקום אחר שבו יכול אדם לכבד את עצמו.

כשלקו השיירה הביא עמו רוח אחרת אל הבקעה המשונה שלרגלי הר־טוב. תושבי דיר־אבן עטו לפתע, כארבה, על המתקנים והציוד של מפעל „שמשון”, והחלו לשדוד. המפעל, שהיה בראשית בנינו, היה מרוחק מהמושבה כ־1200 מטר והשטח שבינו לבין המושבה היה כולו מישור־פתוח המכר סה תבואה יפה המלבלבת בירקותה. על השטח הזה איימה, באגף מצודת המשטרה ומנעה כל אפשרות להתקרב אל המפעל ביום.

העלבון היה צורב. היה זה רכוש אשר מגיני הר־טוב היו לשומריו החוקיים ואלו ה„שומרים” לא נקפו אצבע לשמירתו.

כנמלים נראו הפלחים הללו מתרוצצים ונוש־אים פחים, מטילי־ברזל וקרשים מהמקום לביתם. הכעס פעפע להשחית. מפקד המקום החליט לפתוח באש מקלע. חולית מרגמה 2 התגנבה דרך החורשה עד לשפת המישור וירתה פגזים — אך השוד נמשך. השוטרים הערבים הביטו ממרום מצודתם ולא נק־פו אצבע, וב„קול ירושלים” המנדטורי פורסם כי „קרבות התחוללו” וכי מספר ערבים נהרגו.

למחרת רחשו המוני פלחים בשטח המפעל. לא ניתן להמשיך ביריות, היה הכרח לחסוך בתחמו־

— „האירו הזרקורים” ניתנה הפקודה. בעמדת 7 נפגע הזרקור. עמדה זו פנתה לעבר ערטוף הערבית; משם הסכנה, שם נמצא אוור חורבות נוח להסתגנות — והזרקור נפגע. הנה מפקד העמדה מדבר בטלפון: הוא פצוע. „פצוע?” — „כן, והי ערבים עוברים את הגדר ומסתגנים לחצר. ממש לחצר. רואים, שומעים אותם!” הוא מבקש רשות לעזוב את העמדה!

— „חלילה, חכה! הפל”ם יצא אליך”.

הפל”ם יצא והמתיחות כבדה ממש. דמויות מתרוצצות ליד הגדר. „מי”שם?” אנשי עמדה 4 יצאו לתפוש עמדות לאורך הגדר. הרואים הם אויב? לא, שקט בגורחם. הפל”ם מתקדם לעמדה 7, אך הוא מורכב כולו משרידי השיירה והם טרם הספיקו להכיר את המקום בחושך.

בן המקום מורה להם דרך. הוא מעכב, הוא חושש, מאיצים בו אנשי הפל”ם, מזרזים אותו ומגיעים סוף סוף. בעמדה בנות בוכות, ובנים נרגשים, כולם נמצאים על הגג ומפקד העמדה מוטל באמצע. הפצוע הנו? ספק, אך שינוי נקשות. — „היכן האויב? — הנהו פה, שם; סביב” בכל מקום. אך לכל הרמזות, העמדה שולטת יפה על הסביבה והליר לה בהיר; הכל יפה, הכל איתן. רוחשים להם ערבים באזור החורבות, זורקים רימונים, מנסים לפרוץ פתח בקיר אחת החורבות — אך אל העמדה לא הגיעו. הפל”ם מרגיע: „אין חשש, טרם פרצו הערבים, העמדה רוכפת חזק”.

יתכן כי היתה זו הטעיה; יתכן כי עיקר ההתקפה תבוא מצד המשטרה, אין להתעכב, הפל”ם חייב לחזור. אך אנשי העמדה טוענים: „לא נחזיק מעמד לבדנו”.

המצב ביש, כל אנשי העמדה תקועים בחור אחד, אינם רואים דבר ומדביקים בפחד איש את רעהו. — „עליכם לצאת ולתפוס עמדות במעברים, בין החורבות, המקלע יחפה מלמעלה”. מיד יורדים בחורים מהגג ותופשים עמדות. למטה יותר נעים, רואים יותר טוב ובאמת הסכנה אינה כל כך מאיימת.

ולפתע התפוצצות אדירה ואחריה צעקות כער בית ויריות בשצף קצף, ואח”כ קריאות בערבית — „לסגת”, ובכן? זה הכל? זוהי הפשיטה, זהו הפ” צוץ וזוהי הנסיגה? משהו ודאי עוד יבוא במקום אחר.

הפל”ם חוזר, תחמושת נוספת נשלחת לעמדה 7; בחר אחד, בן המקום וישר לב, נשלח לקבל שם את הפקד. בדרך ניגש הפל”ם לעמדה 6. מדוע לא יריתם? מדוע אינכם יורים? — „הרובים האיר טלפיים אינם יורים”, רבון העולמים! מכאן אפשר היה למנוע את גישת הערבים לחורבות! אבוי להגנה שכזאת.

ומהמטה שודרו מברקים לירושלים: „האויב פרץ; האויב נהדף; האויב תוקף שנית”, ומן העבר השני משיב קול שלו ובוטח: „הלו פסל יר נה אחד — חזקו ואמצו! חזקו ואמצו”.

היריות נמשכות, אך הורגש כי הלחץ הוקל. מחלקים סיגריות ושוקולד. רעיון כביר! אנשי העמדות נהנים, מתעודדים: אפשר, אם כן, לעמוד בהתקפה וגם להנות אחר כך מתפוסת שוקולד. אך יש עוד הבוקר ואין להשיב.

עם שחר נודו היריות האחרונות והסביבה שקטה.

השמש עלתה מחייכת, מפויסת; התבואה מר ריקה בשדות ומכה גלים חרישים. הכל מחייכים, שבעי רצון. — „היה זה לילה” — „טוב שאיש לא נפגע. מוטב להיהרג פה מאשר להפצע. איר לטפול שיכל אתה לקבל פה”.

מברק בהול מירושלים הודיע כי הצבא יגיע למושב ויציע את פניו המושבה: „יש להתנגד ל” פנוי”. אכן, איש לא יסכים לפנוי. הנוער העברי מוכן לכל התנגדות! היתכן לפנות ישוב עברי? ואלו תושבי המקום אף הם מתנגדים. יש „חשבונות”, „הנה השדות מוריקים”, אותם שכירים ערביים אשר חרשו וזרעו, יתכן ויסיכמו לקצור גם השנה, והת” בואה עולה יפה. ועכשו, הלא יכבדונו, הן עמדנו במערכה ויכולנו.

„כמה תקפו? חמש מאות לפחות! ומרגמה 2” היתה להם ומקלעים וטומיגנים. היו אלה אנשי שיו של חסן סלמה, ונפגו, קרנו עלתה. ישוב עברי לא נפנה, ויהי”מה! והמקום הזה גם חשוב מאד להגנה; אולי ישלחו עוד שלושים ארבעים בחורים ואז אנחנו רוכבים”.

הבריטים באו בערך בשעה 10 ועמם כמה עתרי נאים בריטיים. הם לא היו עוינים ולא עמדו כלל

על פנוי המקום. הם אף נאותו לקחת שוטה אחד שנשתייר במקום במקרה לאחר פנוי הבקר; שתו יין ואכלו עוגות עם המא'ז וראש הועד. הם הס' בירו כי אין טעם להשאר במקום וכי לא תוכלנה להגיע יותר שיירות.

העתונאים שאלו כמה אמריקנים ישנם במקום, ואם אין יהודים מרוסיה ופולניה, בין המגנים. הערבים חצופים הם. אי בזה ירו ואף פגעו בחיילים בריטיים. בגלל חוצפתם ילמדו לקח! הקר' לונל יערוך הצגת-אש למען יראו וייראו. הצבא יצא את המושבה ואחר-כך נשמעו מספר יריות תותח שנורו בפני קהל קרואים ערבים.

היה זה הבקר האחרון בהר-טוב הנצורה. הק' שר האחרון עם ירושלים.

עוד הובטחו שיירות, פעם נשלחה רשימת אנ' שים החייבים לחזור בשיירה הבאה. ופעם אחרת הודיעו כי בערב תגיע שיירת-משטרה. ערבים תמי' מים ישבו בחורים על צקלונתיהם מצפים לשיירה כי תבוא; חברים נפרדו איש מרעהו בלב רחב. אך שיירה לא באה, ואיש לא עזב את המקום עד לפנוי. לאחר זמן הודיע הרדיו כי מחסום ענק נבנה ליד שער-הגיא וכי נותק לחלוטין הקשר בין הש' פלה וירושלים. אז ידעו כי כל שיירה לא תגיע יותר.

האכזבה היתה רבה. הרגשת הבטחון שנסכה הדיפת ההתקפה האחרונה פגה לאט לאט. נתברר שאין כל סכוי לחילופין או לקבלת תגבורת מירושלים.

הסתום בהויתה של הר-טוב שוב החל להעיק. השומרים בלילה היו דרוכים ומעוצבנים; תצפיות היום היו טרדניות בפירוטתיהן. אי-אפשר היה לעמוד במתיחות שנוצרה מדי פעם ע"י צלצול הפעמון: „עמדה מס. 1 מודיעה — ערבים עולים לצרעה“; „עמדה מס. 3 מודיעה — קבוצת רוכבים עברה מערסוף לדיר-אבן“. קשה היה לשכנע את הצופים כי טבעי הדבר שסביבה מאוכלסת וצפופה חייבת לקיים תנועה מסוימת וכי אין בדבר כל רע.

לא ניתן היה לשכב לישון בשעות מוקדמות, והיו אנשי העמדות והמטה מאחרים לשבת בלילה, תוך סיפורים, התלוננות כל הנירל, שירה בצבור, והלצות. ולעומת זאת היתה נמשכת שנת הבוקר עד שעות מאוחרות, מתוך אי רצון להתעורר אל מול המציאות העכורה.

הארוחות בחדר האוכל לא עזרו ליצירת הוי מעודד יותר. מארוחה לארוחה הלך המלאי ופחת. הכל הרגישו זאת. מדי פעם נגזרו קצוצים נוספים

במנות האוכל, להזכיר באופן המוחשי ביותר את מועקת הנתוק. הנה אפס הבצל והכל מחפשים בצל בשרידי הגניות. בצל, כך אומרים, תרופה הוא נגד רקבון החניכיים, בעצם כל ירק. החלה זלילת עש' בים מכל המינים. הארוחה בחדר האוכל באה למלא, במדת האפשר, את הכרס, ואילו הארוחה ה„מזינה“ התקיימה בחצרות ובסביבת העמדות. היה מי שקלה שעורה והיה מי שבישל שעועית קשה והיו מאספי בצלים צעירים והיו אוגרי זיתים כבושים, וכל אלה נוספו לארוחות בחדר האוכל. אך הדברים לא נעשו במרוכז ובמשותף. קבוצות קטנות וקטנטנות התאגדו לצריכת המזון שלא מן המניין.

וגם אצל הערבים קנו: קנו במרוכז וקנו ב" נפרד. המטה קנה עבור כל אנשי המקום וקנו גם בודדים לכשנזדמן להם מה. קנו מזון, קנו סיגריות. היה הכרח להטיל פקוח על „הוצאת המטבע“ מן המושבה והיה הכרח לרכוש את הקניות לבל יאמירו המחירים; ובכדי להטיל פקוח על יחסי השכנים. מונתה, איפוא, רשות אחת לצורך קניות ומסחר. חלק מן המצרכים הקנויים מידי הערבים הובאו ישר ממכונות השיירות לירושלים שנפגעו ונכזו. מכונת שדודה אחת ספקה את מחסור המושבה במ' דה נכרת; מרגרינה עברית, ובסקוויט וכיו"ב היו מצרכים אשר את מקורם העברי אי אפשר היה להעלים.

במסחר משונה זה היה צד לטובה. הצע הסחר רות שמש „דופק“ למתרחש בסביבה. מנהיג קנאי כי הגיע, ועמו חבר מרעים, ומיד נעלם „השוק“. אחד בודד עוד הסתכן והביא עמו מעט בכליו, מחמת קשרי רי רעות שנוצרו במשך שנים, או מחיר קוסם. והנה אם שב „השוק“ ופרח ונודע כי סרה הרוח הרעה מעל המקום ושוב ימים כתקונם. הכפריים חששו מפני הפרת השקט. הבינו הללו בחושם הפשוט כי לא בבקעת הר-טוב תפול ההכרעה וכי גורל המור שבה יוכרע בירושלים וכי מוטב לחכות לבאות ולחיות בשקט ולראות איך יפול דבר.

שקיעתו של אדם נעשית לאט כל עוד הוא מת' קומם; זמן רב מנסה האדם להיות נקי בטרם הוא נכנע לזוהמה וזמן רב מנסה הוא להתאמץ ולקרוא בככר עד אשר הוא נואש ותולש את דפיו. במאבק זה נגד השקיעה הרוחנית והמוסרית הכריעה נערה שצריכה היתה להביא תשלום למ' גיני המושבה, ונשארה במקום מאין ברירה. בהירת שער ונפש נעה ונדה במושבה ובקשה להועיל. תחילה נסתה להיות לעזר במרפאה, אך לא היה

כדבר כדי העסקה מלאה בסבילה, וכדי הבאת תועלת. נפנתה, איפוא, ליצירת קן תרבות. יגעה ומצאה ספרים במושבה, בכמות שאינה מבוטלת כלל, וירחונים ושבועונים מצוירים, ומקלט רדיו. כל אלה נערכו בטעם והוקפו ספסלים וכסאות ושולחנות עטורי פרחים וקירות מקושטי תמר נות. והיה המקום לפניו מרגוע ונופש. ולעדוד רב. לאט לאט התרבה מספר הקוראים, המעלילים בירחון. בשעת שידורי החדשות של „קול המגן העברי“ היה מתמלא החדר עד אפס מקום ולאחר השדור היו הכל מאזינים בתשוקה מת לב לפריסות השלום — ולגלות שם

נו מספר מכונות להרטיב? מדוע לא באה באר תה הודמנות תגבורת? מדוע לא פונתה המושבה? הלב רחב אמנם מגאזה על החישגים, אך שכחה זה שנשכחה מושבה מקוללת אלהים זו דכאה עד עפר. גם ערביי הסביבה, ידעו כי הקרבות בדרך השׁ פלה—ירושלים יקבעו את גורל הרטיב, ואכן תלות זאת בגורל שיחרץ במקום אחר היתה גורם מקשר בין שני הצדדים העוינים. היהודים והערבים היו מתחלקים ברשמייהם ומוסרים כל אחד מהידוע לו. אלא שהיהודים חייבים היו להתימר יותר, ולהיות כנים פחות כי מצבם היה מסוכן יותר. והנה נמ צאו כבר ערבים שבקשו מיני אשורים בכתב על הגינותם כלפי המושבה למען יעזרו להם ביום רע.

מוכר ומכר משותף — והיו הארץ הלוחמת חדר לפינה זו. הרגיש צבור המאזינים עצמו שוב חלק מתוך הכלל הגדול הלוחם בשאר קצוי הארץ. שוב נתעוררו ניצנים של חברה מתגבשת. הצליה חדר-התרבות במקום שנכשל חדר האוכל. הפרוד העצום שיצרה החלוקה ל„עמדות“ אשר שמשו גם מקום לשכון ולאכילת מזון, מצא את הפוכו בחדר התרבות, אשר שמש מקום להתאונה משותפת למתרחש בארץ, ול-נסיון משותף לשמור על צלם האדם.

פעולת „נחשון“. מכונות עמוסות ערבים מוזרי גים נראו מדי פעם כשהן חשות לעבר שער-הגיא. אי-אפשר לשבת מנגד ולחשות. יש לפעול, בטעם, בחשבון, מתוך הרגשת האחריות והחובה הן כלפי הלוחמים בשער-הגיא והן כלפי היושבים בזה, מנר תקים מכל ומשוללים יכולת הגנה.

נעשו נסיונות לחסימה באש של דרך בית גוברין—שער-הגיא, אך תגבורות האויב המשיכו לזרום, ורק שתיים, שלוש מכונות נעצרו ונוסעיהן מהרו לערסוף, לתקוף משם את המושבה.

היתה זו החלטה נבונה ושקילה שלא להתגרות בסביבה, כל עוד לא תקבל המושבה את תוספת התחמושת וחמרי המיקוש הדרושים. הדרישות היו צנועות לגמרי, אך היו תנאי מינימלי לכל פעילות מצד המושבה. ואף בנכונות זו היתה העזה רבה.

התאריך הגורלי, יום עזיבת הבריטים את הארץ, התקרב ובא. היה ברור כי לאחר ה-15 במאי תחיל ההשתוללות הגדולה וכי הרטיב שוב לא תוכל לעמוד בצד. המרירות לאחר „נחשון“ היתה גדולה: מאות מכונות עלו לירושלימה בשלום, מדוע לא הופ-

בינתיים הושקע המרץ בבצורים. לאחר שבוצרו העמדות ואחר שנחפרו השוחות, הוחל בהקמת מח סומים נגד רכב משוריין. פסי ברזל שנתקעו בקרקע חוזקו במין בטון שנוצר במקום ע״י פיזיקאי אחד שזכר את אשר קרא אי-פעם בספר; אבנים גדולות נסתכו וטולטלו למקום שיעד להם המתכנן, עצים נכרתו והופלו לרוחב מעברים נוחים לרכב; רמרי גים קשורים לחוטים ממעידים הגנו על עכבישי תיל במקומות הנוחים להסתננות בהסתר.

נוצרה „תכנית הגנה“, ולכל בית וחצר נתן תפ קיד „טקטי“. ובהתאם לתכנית החלו כל היחידות להתאמן בלחימה בשטח בנוי. קוימו גם מטחים, נזרקו רימונים, ואוירת קרב שררה בכל ונעורה ה-דריכות הדרושה והנכונות לעמוד בקרב. ושוב נצלו מגיני הרטיב משקיעה אל תהום היאוש וה-אפסיה. פעם אחת נצלו בשל המסירות הנבונה של נערה, ופעם שניה בשל מרץ שנעור במפקד.

שני מוטורים היו במושבה: אחד להפקת חשמל ושני לטאיבת מים. ושניהם נזונו בחומר דלק שהלך ואיל ללא רחם. לו נעשתה אגירה כהלכה יתכן ואפי' שר היה להנות מאור חשמל וממים בשפע ולאורך ימים; אך כשם שלא נאגר מזון — כן לא נאגר דלק. דומה, כאילו בא הנתוק במפתיע, כאילו הופיע בנגוד לחוקי ה"משחק-ההוגן" ומצאנו נפתעים. ה"מוטוריסטים" חשבו ומצאו כי הדלק יספיק למספר ימים קצובים ולאחר-כך ישבתו המוטורים. החל, איפוא, קמוץ במים, והחל קמוץ במאור. מסוכן היה להפסיק את החשמל, כי לא היה סימן בולט יותר לערביי הסביבה לגויעתה האיטית של המושבה. ב"חשמל הבהיר והמאיר היתה גאות המישיבה בלילה. לא היה רעב וגם צמא לא היה; אך שניהם גם יחד התקרבו אט-אט, בצעדים בטוחים ולא נראתה כל דרך לקדם את פניהם. עדיין פיטם המטבח את האוכלים בדיסות חסרות-חלב, ללא מלח וסוכר, וב"לחם ללא שמרים ובדג מלוח מחבית גדולה, אך כבר החלו להופיע מחלות של חוסר-מזון. גם צמא לא היה אך מקלחת וכביסה הוגבלו ליום אחד בשבוע ובצמצום.

לעתונים ומכתבים לא זכתה המושבה עד הפנוי, פרט לפעמים שלוש, שעה שאוירון הטיל חבילות עתונים ומכתבים. פעם נעורה המושבה בבוקר הש"ב כש לקול מנוע האוירון שהופיע לפתע. מאן דהוא קרא: "הוא זורק כרוזים על ערטוף הערבית". הכל יצאו לגגות לחזות במחזה. אך אחר-הצהרים באו הערבים "לשוק" והציעו עתון עברי בכך וכך שילינגים ומכתב בכך וכך.

עם גליון של מהלות חוסר-המזון התחילו לדרוש טבלאות ויטמינים. יצאו מברקים המתארים את המחסור במזון, אך ללא הועיל. תשובה אחת מירר שלים הודיעה כי לפי הרשום, יש במושבה די מזון לשלשה חדשים נוספים, אך למעשה לא היה, מלבד קמח, כל דבר מאכל אפילו לשליש הזמן הזה. לכש"שוכנעו בירושלים כי אכן גדול המחסור במזון של"חו יום אחד שקים מהאיר. האוירון בא. הצניח ונע"לם. השקים נפלו בשדות ובחורים יצאו לאספם תחת אש"צליפה קשה. היו אלה שקים מלאים ככרות לחם טרי. קמח היה במושבה בכמויות ענקיות. והנה זרקו למושבה דוקא תוספת לחם!... לאחר בקשה נוספת נשלחו גם טבלאות ויטמינים, אך בכמויות כה קטנות שהיה הכרח לחלקן לחולים בלבד.

יום אחד נכנסה מחלקה מהלגיון הערבי למצודת

המשטרה, והשוטרים הערבים אשר לא עזבוה המ"שיכו את עבודתם בשרות הלגיון. המצב היה חמור, וללא כל אשליות. קצין הלגיון ניסה כוחו בפולרי טיקה, הבטיח כי השקט ישמר, הסביר כי בלא-רהכי תבוא ההכרעה במקום אחר ואפי' הבטיח כי לעת הקציר יבואו הפלחים ויקצרו את תבואות היהודים כמימים ימימה. אך ברור היה כי הגיעה עת לעשות. וראשית מצשה — כבוש המשטרה. נערכו מרשמים מדויקים של מצודת המשטרה, עדויות נגבו מפי תושבים ותיקים על מבנה המצודה בפנים. כל חדר וכל מבוא שורטטו ונלמדו, וצורפו לתמונה הכללית. נערך חשבון הכוחות ונמצא כי יש צורך בתוספת תת-מקלעים, כ"10 או 20, במספר. התכנית נמסרה באלחוט לירושלים, בתוספת בקשה להצניח מספר סטנים כנדרש. אך בזאת נסתים הדבר.

יום אחד נשמעו אחר-הצהרים הדי רעמי תות"חים מכוון גוש-עציון. עמדו בחורים ברוח אחר-הצהרים הקלילה והקשיבו. הוזה רעמם של תותחיים? וכיצד נוהגים באש תותחיים? ומה עושים אנשי הגוש? מכשירי האלחוט הופעלו וכווננו ברוב שקי"דה. ידיעה נקלטה כי "המנזר נפל בידי האויב". אך אחר כך נקלטה ידיעה אחרת כי המנזר נכבש שוב בידי כוחותינו, ותקופת-מה שוב שקטה הס"ביבה מרעמי התותחיים.

הלבבות התפללו לשלום גוש-עציון ונתמלאו קנ"אה על כוח עמידתו. ולכשנסבה השיחה על אפי' שריות נסיגה בעת הכרח הוזכר אפי' הגוש כמקום מבטחים.

בינתיים, היו היהדים מירושלים מדכאים. הנח פורסמה הוראה לתושבי ירושלים לבל יכרתו עצים להסקה, והיה ברור כי בירושלים אין חשמל ואין דלק. פורסמו זמני חלוקת מצרכי מזון ונתגלתה תמונת העיר העומדת בתור ומצפה למנת מזון.

ומה יהיה על הר"טוב? האפשרות האחרונה לפני חלפה ימים רבים לפני כן. אף מילה לא נאמ"רה ע"י המטה וכל תיספת בנשק ובתחמושת לא נשלחה. עוד הוצנחו פעם חבילות שי לחייל במספר מועט ובהן מסריקים, בגדים תחתונים וניר למכתבים. ודאי בשום מקום לא עורר שי תמים זה כל כך הרבה הערות ציניות. הזמן דרש דברים של ממש. הכרעה גורלית ולא מסריקים וניר מכתבים.

כשבוע ימים מאוחר יותר החל מבצע "מכבי". מן המושבה אפשר היה להבחין בהמוני ערבים ה"ברחים מבית מחסיר. כעבור זמן קצר החלו פיצוצים בכפר שנראו ונשמעו להתנאת כל המסקיפים.

יון יש לפנות את המושבה וכי „גבעתי“ יהיה אחד ראי לפניו.

הזמן דחק והיה הכרח להכין את הפנוי ללא דחוי. שאלה ראשונה היתה: מה יעשה בנשים בוקנים ובטף? „גבעתי“ אחראי לפניו — יש לחכות לשׁ ליחיו ולשמוע את אשר בפיהם, אך בינתיים יש לא רוח.

בלילה הגיעה כתה בפקוד מפקד-פלוגה שבאח מכפר אורית. לכשנשאל המפקד מה יעשה באוכי לוסיה האזרחית נדהם. נמסר לו על יחידת חי״ש הנמצאת במושבה ותו לא. עליו הוטל לסייר את הדרך לפני הפנוי.

נודעו ביניהם התושבים. היה מי שאמר כי טר טב שישארו הללו סאינם מסוגלים להליכה במושבה ובבוקר יודיעו לקצין הלגיון כי הם נכנעים לו. אך „היש אמונה בגוי“? אחד, זקן מכובד, ואמין עד מאד אמר: „אנו נלך, ואם יחקפו אותנו הערבים בחורף, ילכו הבחורים באשר ילכו ואותנו ישאיר לבד. כך או כך, קשה היתה ההחלטה.

ופתאום הופיע קורפורל ערבי מהמשטרה, וקרא מיד למכר אחד שהיה לו במושבה. הענין דחוף! בקשה היתה לו לשוטט. הנה נודע בסביבה כי הגיעה תגבורת למושבה ואם הכונה היא לתקוף את המשטרה, יודיענו נא ידידו למפרע על מנת שיוכל לפנות את אשתו וילדיו משם.

אסור היה יותר לאבד זמן. עוד באותו לילה חייב היה להעריך הפנוי, ולא — יתכן ואי אפשר יהיה לפנות עוד. וכך הוחלט, ללא כל חקירות גר ספות, כי המושבה תפונה בו בלילה, הנשים הוקצׁ נים והחולים שבה — ברגל.

עם רדת החושך החל הפנוי. קבוצות קבוצות ירדו מהמושבה, חצו את הכביש והסתתרו בין שיחי התעלה שבצדו. זמן רב ארך עד אשר התכנס כל הגוף והחל המסע. למען לא יורגש דבר בסביבה, נשארה המושבה מוארת בחשמל, יחידת מאסף נשארה עוד לזמן מה להגיע את הזורקורים כמימים ימימה.

וכאשר התנהלה שיירת הפנוי בכבדות במעלה ההר והחשכה הכבדה כסתה את כל הארץ, עמדה המושבה באור ההשמל אשר לה יפה ומוארת וכולה אומרת שלווה ושלו.

צהלה ושמחה כמו אלה שהציפו את המושבה הנם מנת חלקם של אלה אשר יגון הבדידות, מועד קת היאוש ודכאון האכזבה היו מנת חלקם ימים רבים, ומיד נעזרה הדריכות ושבה הנכונות לעשות כל אשר יוטל. כל אחד ניחש כי עתה הגיע זמנה של הר־טוב לפעול. הנה בא יום השלומים על כל אשר. עבר עליה. זה היום למענו סבלו המגינים והתושבים גם יחד. מעתה תשמש המושבה עמדה קדומנית ממש, וקדש־קפיצה לקשׁל בין ירושלים והשפלה, בדרך בה צעד שמשון.

אך לא זמן רב ארכה השמחה. למחרת התחדש רעם התותחים מכון גוש עציון. שוב כווננו מכשירי האלי־חוט, וקטעי שדורים נקלטו והטילו אימה על המושבה. היה זה ביום ה־13.5, בשעות לפני הצׁ הרים כאשר נשמעו קריאות העזרה האחרונות. עוד דובר „על צפור עם צפרניים“ ואחר־כך דמם האלי־חוט. ברור היה כי הגוש נפל, אך הלב סרב להאמין. המעטים שהצליחו להאזין לשידורים הגורליים נת בקשו לשמור על ידיעה בסוד. הכל חיכו לשידורי „קול המגן העברי“ ולכשנודע דבר האסון הנורא נצבטו הלבבות והיאוש אכל בכל פה.

— „טוב שלא נהיה הראשונים“ אמר מי שא־מר. איש לא פקפק בכך שהר־טוב תהיה השניה אחרי גוש־עציון ואיש לא השלה את עצמו כי הר־טוב תעמיד לאחר שהגוש נפל.

והנה נתקבל מברק כי לפי החלטת הפקוד העל־

